

УДК 323.174:342.25(477)

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-2\(56\)-310-322](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-2(56)-310-322)

Кононенко Валерій Васильович доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри публічного управління та менеджменту, Вінницький педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, тел.: (0432) 61-28-12, <https://orcid.org/0000-0001-5177-2885>

Кушко Ігор Сергійович доктор філософії з галузі знань публічне управління та адміністрування, старший викладач кафедри публічного управління та менеджменту, Вінницький педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, тел.: (0432) 61-28-12, <https://orcid.org/0000-0003-3803-1809>

ДЕРЖАВНА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. У статті розглянуто основні аспекти державної регіональної політики та децентралізації в Україні в умовах воєнного стану, а також виклики, які постануть перед державою у цій сфері по завершенню війни. Нормативною базою дослідження стали основні нормативно-правові документи, що спрямовані державою на впровадження державної регіональної політики: «Державна стратегія регіонального розвитку України», «Про засади державної регіональної політики». У роботі показано зміни, які були внесені до вітчизняної нормативно-правової бази у зв'язку із військовою агресією російської федерації. За допомогою таких загальнонаукових методів як аналіз (включаючи порівняльний та структурно-функціональний), а також методів аналітико-системної обробки інформації, що є типовими для аналізу нормативно-правових актів у сфері регіональної політики, наголошено на необхідності впровадження й надалі реформи децентралізації через внесення змін до Конституції України та Законів України.

Акцентовано увагу на необхідності синхронізації реформи децентралізації та реформи у сфері державної регіональної політики, розроблення дієвого плану відновлення території України з врахуванням європейського досвіду регіональної політики та українських реалій. Встановлено основні виклики, які ставляться перед державою щодо покращення регіональної політики у сфері децентралізації в період дії воєнного стану.

Доведено, що Міністерству розвитку громад та територій України потрібно розробити дієву стратегію державної регіональної політики із

врахуванням сучасних реалій та викликів, які ставляться перед українською державністю. Акцентовано увагу на необхідності залучення суспільства до управління та розвитку регіонів, що сприятиме не тільки їх якісному зростанню, але й трансформації всієї країни. Зауважено, що на державному рівні необхідно створити ефективний механізм управління регіонами для забезпечення успішного майбутнього України.

Ключові слова: Україна, державна регіональна політика, децентралізація, правовий режим воєнного стану, регіон, війна.

Kononenko Valerii Vasyliovych Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department of Public Administration and Management, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, tel.: (0432) 61-28-12, <https://orcid.org/0000-0001-5177-2885>.

Kushko Igor Serhiiovych Doctor of Philosophy in Public Management and Administration, Senior Lecturer of the Department of Public Administration and Management, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, tel.: (0432) 61-28-12, <https://orcid.org/0000-0003-3803-1809>

STATE REGIONAL POLICY AND DECENTRALIZATION IN UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF THE LEGAL REGIME OF MARTIAL LAW

Abstract. The article examines the main aspects of state regional policy in Ukraine and decentralization under martial law, as well as the challenges that the state will face in this area after the end of the war. The normative basis of the study was the main regulatory documents aimed at the implementation of state regional policy by the state: “State Strategy for Regional Development of Ukraine”, “On the Principles of State Regional Policy”. The paper shows the changes that were made to the domestic regulatory framework in connection with the military aggression of the Russian Federation. Using such general scientific methods as analysis (including comparative and structural-functional), as well as methods of analytical and systematic processing of information, which are typical for the analysis of regulatory legal acts in the field of regional policy, the need for further implementation of the decentralization reform through amendments to the Constitution of Ukraine and the Laws of Ukraine is emphasized.

Attention is focused on the need to synchronize the decentralization reform and the reform in the field of state regional policy, to develop an effective plan for the restoration of the territory of Ukraine, taking into account the European experience of regional policy and Ukrainian realities. The main challenges facing

the state in improving regional policy in the field of decentralization during the period of martial law are identified.

It is proven that the Ministry of Community and Territorial Development of Ukraine needs to develop an effective strategy for state regional policy, taking into account modern realities and challenges facing Ukrainian statehood. Attention is focused on the need to involve society in the management and development of regions, which will contribute not only to their qualitative growth, but also to the transformation of the entire country. It is noted that at the state level it is necessary to create an effective mechanism for managing regions to ensure the successful future of Ukraine.

Keywords: Ukraine, state regional policy, decentralization, legal regime of martial law, region, war.

Постановка проблеми. Україна за своєю структурою формується із великої кількості регіонів, які своєю чергою відрізняються один від одного за різними ознаками, визначальними серед яких є: різні природні умови, економічний розвиток, політичні уподобання, етнічний склад, культурно-історичні традиції, духовні практики тощо. Вище перераховані ознаки свідчать про те, що органам публічної влади (особливо державним органам влади центрального рівня) потрібно приділяти особливу увагу державній регіональній політиці. Цю тезу підтвердили й яскраві приклади подій в окремих регіонах України після 2014 р.

Довгий час державна регіональна політика була непослідовною та неефективною. Вона не тільки не сприяла розвитку регіонів, а не й забезпечувала «формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах» [8]. Лише із прийняттям Закону України «Про засади державної регіональної політики» (2015 р.) вперше було чітко передбачені основні принципи її здійснення.

Неефективність державної регіональної політики особливо гостро також проявилася в умовах проведення реформи децентралізації, яка розпочалася в Україні у 2014 р. Реформа, яка була направлена на «формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад» [11] на початковому етапі лише послабила центральну владу. У той же час, можемо констатувати, що загалом до початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України у 2022 р. було зроблено ряд важливих кроків з децентралізації влади: зменшено кількість районів,

передано ряд повноважень місцевим органам влади, забезпечено регіони фінансовим ресурсом для розвитку тощо. У результаті це сприяло формуванню органів місцевого самоврядування, які отримали повноваження, що раніше були тільки в містах обласного значення.

Наразі ефективність проведення реформи децентралізації проходить випробування в умовах війни. Та вже можемо стверджувати, що загалом реформа повністю себе виправдала й показала стійкість територіальних громад та органів місцевого самоврядування. Також після 2015 р. на новий рівень вийшла державна регіональна політика, що своєю чергою забезпечило ефективність реформи децентралізації.

Однак після завершення війни реформа децентралізації та формування нової регіональної політики зіткнеться з новими завданнями та викликами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування державної регіональної політики та децентралізації в Україні в умовах військового стану майже не досліджувалися. У загальному проблематика регіональної політики висвітлювалася в дисертаційних дослідженнях А. Міщенко [14], яка розглядала децентралізацію як чинник трансформації регіоналізму; В. Мельничук [12], що розкрив процеси децентралізації та євроінтеграції, як складові впливу на систему місцевого самоврядування України. Також проблематику регіональної політики та процесів децентралізації досліджували такі науковці як С. Варналій та С. Воротін [4], А. Ткачук [18], В. Кононенко та К. Герасимюк [10], О. Акіліна та А. Панченко [1].

У роботі також було опрацьовано нормативно-правові акти з питань регіональної політики та децентралізації: Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [9], Закон України «Про засади державної регіональної політики» [8], «Державну стратегію регіонального розвитку 2021-2027 роки» [5], «Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» [11].

Мета статті – дослідження особливостей регіональної політики України та децентралізації в Україні в умовах воєнного часу.

Виклад основного матеріалу. Регіональна політика та децентралізація в умовах воєнного стану є складним і важливим аспектом управління державою в період кризи. З початком вторгнення російської федерації на територію України, указом Президента України по всій території держави було введено правовий режим воєнного стану. Згідно з Законом України «Про правовий режим воєнного стану» «воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування

повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [9]. За три роки збройного протистояння маємо яскраві приклади, що реформа децентралізації показала свою ефективність та успішність. На користь цього свідчать ряд факторів:

- Посилення ролі місцевих органів влади. В умовах воєнного стану зростає роль стабільної регіональної політики, а органи місцевого самоврядування та місцеві органи виконавчої влади часто стають першою лінією оборони та забезпечують життєво важливі соціальні функції для населення. Децентралізація, яка передала частину повноважень і ресурсів на місця, забезпечила місцевим громадам більше можливостей для оперативного реагування на безпекові виклики. Оскільки регіони мають більше повноважень щодо прийняття рішень, вони швидше можуть адаптуватися до місцевих потреб, розподіляти ресурси та координувати діяльність у співпраці з центральними органами влади.

- Використання ресурсів місцевих громад. Завдяки децентралізації місцеві громади отримали більше фінансових ресурсів, що стало критичним фактором для забезпечення оборони та відновлення в умовах війни. Ці ресурси використовуються для забезпечення гуманітарних потреб, ремонту інфраструктури, організації роботи волонтерських рухів та підтримки місцевих економік. Децентралізована система управління дозволяє громадам швидше розподіляти кошти на відновлення пошкоджених об'єктів інфраструктури, таких як дороги, водопостачання, електропостачання та інших критичних ресурсів.

- Координація між центральною та місцевою владою. Децентралізація не означає повної автономії місцевих органів, а навпаки, підкреслює необхідність тісної координації між центральною владою та громадами. В умовах воєнного стану важливо, щоб місцеві органи влади тісно співпрацювали з центральними органами для підтримання безпеки, координації оборонних дій, евакуації населення та постачання гуманітарної допомоги. Незважаючи на децентралізацію, ключові функції державної влади (оборона, забезпечення правопорядку, управління ресурсами стратегічного значення тощо), залишаються під контролем центральної влади. Це допомагає забезпечити стабільність у кризових умовах та контроль над виконанням стратегічних завдань.

- Підтримка національної єдності. Децентралізація може сприяти формуванню почуття відповідальності на рівні місцевих громад за долю своїх територій та країни в цілому. Коли люди бачать результати своєї участі у житті громади (особливо в умовах війни), то це сприяє зростанню почуття

патріотизму та укріплює національну єдність. Також місцеві громади стали важливим елементом підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО), отримали додаткові ресурси та повноваження для допомоги ВПО, що загалом сприяє інтеграції цих людей в життя громади та підтримці соціальної стабільності у регіоні.

Загалом маємо можливість стверджувати, що у 2023 р. за опитуваннями довіра до органів місцевого самоврядування залишилася на тому рівні, що й була на початку вторгнення російських військ [15], а органи місцевого самоврядування продовжують працювати й виконувати свою роботу, активно співпрацюючи із військовими адміністраціями.

У той же час війна загострила та проявила ряд прогалин у реалізації державної регіональної політики та децентралізації в окремих регіонах України. Наприклад, яскраво проявилася ситуація загострення між центральними органами влади та органами місцевими самоврядування внаслідок місцевого колабораціонізму (депутати окремих місцевих рад переходять на сторону агресора та співпрацюють із ними, мер Куп'янська здав місто, депутатка Мелітополя оголосила себе мером) [17, с. 106]; проявилась проблема незавершеності конституційної реформи децентралізації у зв'язку із дією воєнного стану, що у подальшому може використовуватися як засіб політичної боротьби; також залишились не прийнятими законопроекти про розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування різних рівнів та органами виконавчої влади, а також не вирішена доля місцевих державних адміністрацій, не завершенні зміни до бюджетних кодексів тощо.

У подальшому вище зазначені чинники можуть негативно позначитися на державотворчому процесі України. Ці питання будуть порушуватися у післявоєнний час та у період відновлення країни, які будуть відбуватися в умовах криз, що будуть пов'язані із економічним відновленням держави та демографічними проблемами. З цими викликами зіткнуться як центральні органи влади, так і органи місцевого самоврядування. Тому потрібно вже сьогодні налагоджувати зв'язки із громадським суспільством щодо розроблення державної регіональної політики, у якій би враховувався досвід і підходи європейських країн щодо відновлювального повоєнного періоду, а також українські військові реалії.

Також можемо засвідчити, що вже зараз державна регіональна політика потребує суттєвого вдосконалення. Так, в умовах військового стану в Україні регіони можна умовно поділити на чотири групи:

- перша група – регіони, де не проходять бойові дії й стабільно функціонують органи місцевого самоврядування;
- друга група – регіони, де проходять бойові дії, тому неможливо організувати нормальне функціонування органів місцевого самоврядування;

- третя група – регіони, які звільнені від окупантів, відновлюється інфраструктура та налагоджується стабільна робота органів місцевого самоврядування;

- четверта група – регіони, які окуповані ворогом і відсутні умови нормального функціонування органів місцевого самоврядування [2, с. 125-125]. І кожен з цих регіонів потребує характерної регіональної політики.

Згідно з Законом України «Про засади державної регіональної політики» (2015 р.) державна регіональна політика – це система цілей, засобів та узгоджених дій між центральними та місцевими органами виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб із урахуванням природних, історичних, екологічних, економічних, культурних, географічних та демографічних особливостей регіонів для забезпечення високого рівня життя людей на всій території України [8].

Із запровадженням реформи децентралізації частину владних повноважень було передано до органів місцевого самоврядування. На місцях громадяни залучалися до процесу прийняття управлінських рішень та вирішення питань свого регіону, де вони проживали. Однак, у 2023 р. лише 12 % українців долучалися до управлінських рішень, як в цілому в державі, так і по областях [13], що було зумовлено кількома чинниками: COVID-19, війною та не сформованістю громадянського суспільства.

Ряд цих питань було враховано внесенням змін до Законів України «Про засади державної регіональної політики» [8] у липні та листопаді 2022 р., червні та листопаді 2023 р., «Державної стратегії регіонального розвитку 2021-2027 роки» у серпні та квітні 2024 р. [5]. Цими змінами врегульовувалися питання відновлення інфраструктури, модернізації економіки, врахування внутрішнього потенціалу територій при розробленні та впровадженні регіональної політики, регіональної політики щодо відновлення територій після військових дій, безпеки регіону та повернення громадян; розвитку людського капіталу; залучення громадян до прийняття рішень на місцевому, регіональному та державному рівні; екологічних проблем, що зумовлені війною; фінансування проведених реформ тощо.

А. Міщенко зазначає, що чинниками, які будуть впливати на регіональну політику на сучасному етапі розвитку держави, також стануть: наявність місцевих та регіональних активностей; самоусвідомлення регіональної політики; виважена державна політика з регіонального розвитку; стратегічна комунікація центральних та місцевих органів влади; співпраця органів місцевого самоврядування та регіональної влади в питаннях розвитку об'єднаних територіальних громад, районів, областей; посилення громадського контролю за діяльністю місцевої та регіональної влади; наявність представників регіону на регіональному рівні державної влади [13, с. 303-305].

Вважаємо, що державна стратегія регіонального розвитку має першорядне значення, і кожен її пріоритет є обов'язковим для виконання. Без чітких та ефективних кроків у впровадженні політики, регіональний розвиток неможливий та може привести до негативних наслідків. Історичний аналіз бездіяльності держави у сфері регіональної політики протягом усього періоду її існування є підтвердженням цього. Так, у 2004 р. відбувся розкол країни на Схід – Захід. Кризу вдалося подолати тільки завдяки тому, що російська федерація не втрутилася у внутрішню ситуацію в Україні. Протягом 2004 – 2013 рр. центральні органи влади так і не впроваджували ніякої державної регіональної політики, що зумовило окупацію Криму й війну в Луганській та Донецьких областях.

У період військового стану перед Україною ставиться три важливих виклики: по-перше, повернення окупованих території та їх інтеграція в структуру України; по-друге, відновлення людського капіталу (найскладніший виклик для вирішення); по-третє, відновлення інфраструктури [18].

Не зважаючи на те, що на сьогодні центральними органами влади прийнята доволі деталізована нормативно-правова база відновлення України, окремі питання потребують додаткового врегулювання. Так, дослідник А. Ткачук вказує на колізію між Законом України «Про засади державної регіональної політики» та Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності». Перший передбачає розробку стратегій розвитку територіальних громад, тоді як другий використовує поняття концепції інтегрованого розвитку території. Він вважає, що для успішного відновлення територій необхідно створити єдину систему планування, яка б не допускала фрагментації та пропонує переглянути, узгодити обидва нормативно-правових акти, щоб вони не суперечили один одному, а доповнювали [18].

За державну регіональну політику відповідає Міністерство розвитку громад та територій України (Мінрозвитку). Мінрозвитку є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого координується Кабінетом Міністрів України. Відповідно до Положення до його компетенції у державній регіональній політиці відноситься: розроблення та контроль у сфері стратегії та планування державної регіональної політики; підвищення конкурентоспроможності регіонів та об'єднаних територіальних громад; відновлення регіонів, що постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації проти України; формування системи реалізації державної регіональної політики; формування спроможності територіальних громад [16].

Також зауважимо, що реформа децентралізації в умовах війни також остаточно не відійшла на другий план. Так, Мінрозвитком було розроблено дорожню карту децентралізації, до якої увійшла відбудова регіону, територіальних громад. Відбудова повинна ділитися на три етапи:

- перший – відбудова «тут і зараз» (позачергові роботи над відновленням критичної інфраструктури);
- другий – відбудова в умовах воєнного часу (компенсація на поточні та капітальні ремонти пошкодженого житла, житлові сертифікати на придбання житла взамін зруйнованого, компенсація за виконані ремонти);
- третя – повоєнна відбудова (комплексна реконструкція за принципом «відбудувати краще, ніж було»).

Фінансувати відбудову має Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР). Фонд є складовою частиною державного бюджету України. Він створений для фінансування регіонів держави, інвестування програм, проєктів з поліпшення інфраструктури (індустріальні та інноваційні парки).

Фонд регіонального розвитку також має формуватися з коштів державного бюджету та спеціального фонду держбюджету (коштів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, які виділяють кошти на органи місцевого самоврядування для відновлення, відбудови, модернізації).

Незважаючи на всі труднощі, які принесла війна, громади та регіони України усвідомлювали важливість міжнародного співробітництва та, спираючись на підтримку проєктів міжнародної технічної допомоги, посольств та асоціацій органів місцевого самоврядування, поступово розвивали мережу міжнародної співпраці. Так, за 2023 р., 379 громад уклали 1355 договорів про партнерство з муніципалітетами інших країн [6].

У квітні 2023 р. в рамках Міжнародного саміту міст та регіонів Конгрес місцевих та регіональних влад презентував концепцію Регіональних офісів міжнародного співробітництва, метою яких є розвиток взаємодії місцевої та регіональної влади з міжнародними партнерами. Наразі такі офіси створено в усіх областях України [3].

Діяльність міжнародних донорів координується багатосторонньою координаційною платформою донорів для України, яка розпочала роботу в січні 2023 р. та об'єднує представників України, G7, Європейського Союзу та міжнародних фінансових інституцій. На семи засіданнях платформи обговорювалися також потреби українських громад.

Міжнародна спільнота високо цінує якісні зміни в українських громадах завдяки реформі місцевого самоврядування та децентралізації влади. 2 лютого 2023 року Європейський Парламент ухвалив резолюцію, у якій децентралізація визнана однією з найуспішніших реформ із часів незалежності України [6].

На нашу думку, основною проблемою регіональної політики України є те, що центральні органи влади не бажають передати важелі впливу на розвиток регіону місцевим органам влади. Це спричинено спадковістю, яку отримала Україна від Радянського Союзу у сфері публічного управління.

Проте зауважимо, що й тут є суттєві зміни. Так, протягом 2024 р. для сприяння розвитку органів місцевого самоврядування, а також розвитку регіонів у контексті децентралізації було прийнято ряд важливих норм. Наприклад Законом України «Про міжнародне територіальне співробітництво України» від 24 квітня 2024 р., було спрощено процедуру співпраці з іноземними фондами, що дозволило під час військового стану залучати кошти для розвитку регіону. 10 жовтня 2024 р. було внесено зміни до Закону України «Про адміністративну процедуру», якими було врегульовано відносини між органами місцевого самоврядування та виконавчою владою, посадовими особами, а також суб'єктами, які уповноважені здійснювати управлінські функції. Також внесено зміни до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо вдосконалення правового регулювання інституту старост та його діяльності в умовах воєнного стану. Ними зокрема було спрощено процедуру призначення старост та створення старостинських округів [7].

Висновки. Отже, вважаємо, що державній регіональній політиці України має приділятися не менше уваги, ніж іншим проблемам держави у період дії правового режиму воєнного стану. Без чітко визначених алгоритмів неможливо буде відновити регіони України. Міністерство розвитку громад та територій України має розробити нові підходи до регіональної політики з врахуванням сучасних реалій та майбутніх викликів. Першочерговими, на нашу думку, мають стати такі напрямки: розроблення стратегії регіонального розвитку, що враховує інтереси держави, регіону, бізнесу; розкриття потенціалу та унікальності регіону; формування багаторівневої системи управління; уніфікація та узгодження законодавства, подолання суперечностей між нормативними актами щодо вирішення першочергових проблем; налагодження співпраці між органами місцевого самоврядування та громадянським суспільством, залучення мешканців громад до управління громадою; розроблення плану відновлення регіонів після закінчення війни з урахуванням державної регіональної політики; формування дієздатного фонду фінансування розвитку регіонів, до якого будуть залучені кошти бюджету та іноземних донорів тощо.

Усі виклики, які стоять перед державою є складними, але їх вирішення можливе консолідованими зусиллями центральних органів влади, регіональної влади, вітчизняного бізнесу та організаційної та матеріальної підтримки міжнародних партнерів.

В умовах децентралізації та дії правового режиму воєнного стану розвиток регіональної політики в Україні потребує активного залучення суспільства до розвитку регіонів, що сприятиме не тільки їх якісному зростанню, але й трансформації всієї країни. На державному рівні необхідно об'єднати регіони, загальнонаціональну та регіональну політику, децентралізацію в один ефективний механізм державного управління для подальшого розвитку країни.

Література:

1. Акіліна О. В., Панченко А. Г. Формування регіональної політики в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 7. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2120>.
2. Бедрій Р. Б. Організаційно-правове забезпечення відновлення місцевої економіки у контексті реформи децентралізації влади в Україні. *Децентралізація публічної влади в Україні: здобутки, проблеми та перспективи*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (12 травня 2023 р., м. Львів) / [за наук. ред. проф. О. В. Батанова, доц. Р. Б. Бедрія]. Київ; Львів; Щецин: ЛНУ імені Івана Франка, 2023. С. 125-128.
3. Декларація Міжнародного саміту міст та регіонів від 20 квітня 2023 р. *Президент України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/deklaraciya-mizhnarodnogo-samitu-mist-ta-regioniv-82381>.
4. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія. З. С. Варналій, В. Є. Воротін, В. С. Куйбіда [та ін]; за заг. ред. З. С. Варналія. Київ. НІСД. 2007. 768 с.
5. Державна стратегія регіонального розвитку 2021-2027 роки: затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text>.
6. Децентралізація 2023: підсумки року. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.ua/news/17466>.
7. Децентралізація 2024: підсумки року. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.ua/news/19071>.
8. Кононенко В., Герасимюк К. Методологічні підходи до планування розвитку територіальних громад. *Розвиток інститутів місцевого самоврядування в умовах децентралізації публічної влади в Україні* / 2 грудня 2021 року, м. Вінниця / Упорядники: Пилипчук В.Г., Яременко О.І., Кононенко В.В., Конотопенко О.П., Лазор О.Я., Лазор О.Д., Лапшин С.А., Назаренко М.О., Одобецька І.С. ВДПУ, НДІП НАПрН України. Вінниця: ТОВ «Друк», 2021. С. 15-19.
9. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>.
10. Мельничук В. Регіональні особливості реформування місцевого самоврядування в процесі децентралізації та європейської інтеграції України: дис. ... д-ра філ. за спеціальністю «052 – Політологія». Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, 2023. 257 с.
11. Міщенко А. Основні чинники розвитку регіоналізму в Україні в умовах децентралізації. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політичні студії*. 2023. Випуск 49. С. 301-303.
12. Міщенко А. Трансформація регіоналізму в умовах децентралізації влади в Україні: дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 052 – Політологія. Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2024. 257 с. URL: https://vad.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/156/2023/04/dysertatsiia_melnychuk-vasyl-ivanovych-2023.pdf.
13. Одарченко К. Місцеве самоврядування в умовах війни з Росією. *LB.ua. Дорослий погляд на світ*. 30 листопада 2023 р. URL: https://lb.ua/blog/katerina_odarchenko/586766_mistseve_samovryaduvannya_umovah.html.

14. Положення про Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України: затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 30 червня 2015 р. № 460. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/460-2015-%D0%BF#Text>.
15. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 156-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>.
16. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1647-14#Text>.
17. Стешенко Т. Місцеве самоврядування та реформа децентралізації під час воєнного стану. *Юридичний електронний журнал*. 2024. №3. С. 104-107.
18. Ткачук А., Третяк Ю., Лукеря І. Державна регіональна політика 2023: бути чи не бути? *Реанімаційний пакет реформ*. URL: <https://rpr.org.ua/news/derzhavna-rehionalna-polityka-2023-buty-chy-ne-buty>.

References:

1. Akilina O. V., Panchenko A. H. (2021). Formuvannia rehionalnoi polityky v Ukraini [Formation of regional policy in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. № 7. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2120> [in Ukrainian].
2. Bedrii R. B. (2023). Orhanizatsiino-pravove zabezpechennia vidnovlennia mistsevoi ekonomiky u konteksti reformy detsentralizatsii vlady v Ukraini [Organizational and legal support for the restoration of the local economy in the context of the decentralization reform in Ukraine]. *Detsentralizatsiia publichnoi vlady v Ukraini: zdobutky, problemy ta perspektyvy: materialy V Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (12 travnia 2023 r., m. Lviv) / [za nauk. red. prof. O. V. Batanova, dots. R. B. Bedriia]*. Kyiv; Lviv; Shchetsyn: LNU imeni Ivana Franka, 125-128 [in Ukrainian].
3. (2023). Deklaratsiia Mizhnarodnogo samitu mist ta rehioniv [Declaration of the International Summit of Cities and Regions]. *Prezydent Ukrainy*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/deklaraciya-mizhnarodnogo-samitu-mist-ta-rehioniv-82381> [in Ukrainian].
4. (2007). Derzhavna rehionalna polityka Ukrainy: osoblyvosti ta stratehichni priorytety: monohrafiia [State regional policy of Ukraine: features and strategic priorities: monograph]. Z. S. Varnalii, V. Ye. Vorotin, V. S. Kuibida [ta in]; za zah. red. Z. S. Varnalii. Kyiv. NISD, 768 s. [in Ukrainian].
5. (2020). Derzhavna stratehiia rehionalnogo rozvytku 2021-2027 roky: zatverdzhena postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 5 serpnia 2020 r. № 695. [State Strategy for Regional Development 2021-2027]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-p#Text> [in Ukrainian].
6. (2023). Detsentralizatsiia 2023: pidsumky roku [Decentralization 2023: year's estimates]. *Detsentralizatsiia*. URL: <https://decentralization.ua/news/17466> [in Ukrainian].
7. (2024). Detsentralizatsiia 2024: pidsumky roku [Decentralization 2023: year's estimates]. *Detsentralizatsiia*. URL: <https://decentralization.ua/news/19071> [in Ukrainian].
8. Kononenko V., Herasymiuk K. (2021). Metodolohichni pidkhody do planuvannia rozvytku terytorialnykh hromad [Methodological approaches to planning the development of territorial communities]. *Rozvytok instytutiv mistsevoho samovriaduvannia v umovakh detsentralizatsii publichnoi vlady v Ukraini / 2 hrudnia 2021 roku, m. Vinnytsia / Uporiadnyky: Pylypchuk V.H., Yaremenko O.I., Kononenko V.V., Konotopenko O.P., Lazor O.Ia., Lazor O.D., Lapshyn S.A., Nazarenko M.O., Odobetska I.S.* VDP, NDIIP NAPrN Ukrainy. Vinnytsia: TOV «Druk», 15-19 [in Ukrainian].

9. (2014). Kontsepsiia reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini: skhvalena rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1 kvitnia 2014 r. № 333-r. [The concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
10. Melnychuk V. (2023). Rehionalni osoblyvosti reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia v protsesi detsentralizatsii ta yevropeiskoi intehratsii Ukrainy [Regional features of local self-government reform in the process of decentralization and European integration of Ukraine]: dys. ... d-ra fil. za spetsialnistiu «052 – Politolohiia». Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka, Ivano-Frankivsk, 2023. 257 c. [in Ukrainian].
11. Mishchenko A. (2023). Osnovni chynnyky rozvytku rehionalizmu v Ukraini v umovakh detsentralizatsii [The main factors of the development of regionalism in Ukraine under decentralization]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia filosofsko-politychni studii*. Vypusk 49. S. 301-303 [in Ukrainian].
12. Mishchenko A. (2024). Transformatsiia rehionalizmu v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraini [Transformation of regionalism in the context of decentralization of power in Ukraine]: dys. ... d-ra filosofii za spetsialnistiu 052 – Politolohiia. Zaporizkyi natsionalnyi universytet, Zaporizhzhia, 2024. 257 s. URL: https://vad.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/156/2023/04/dysertatsiia_melnichuk-vasyl-ivanovych-2023.pdf [in Ukrainian].
13. Odarchenko K. (2023). Mistseve samovriaduvannia v umovakh viiny z Rosiieiu [Local self-government in the context of war with Russia]. *LB.ua. Doroslyi pohliad na svit*. November 30, 2023. URL: https://lb.ua/blog/katerina_odarchenko/586766_mistseve_samovryaduvannya_umovah.html [in Ukrainian].
14. (2015). Polozhennia pro Ministerstvo rozvytku hromad, terytorii ta infrastruktury Ukrainy: zatverdzhene postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 chervnia 2015 r. № 460. [Regulations on the Ministry of Development of Communities, Territories and Infrastructure of Ukraine]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/460-2015-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
15. (2015). Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky: Zakon Ukrainy vid 5 liutoho 2015 r. № 156-VIII]. On the principles of state regional policy: Law of Ukraine of February 5, 2015. №. 156-VIII]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> [in Ukrainian].
16. (2015). Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 12 travnia 2015 r. № 389-VIII [On the legal regime of martial law: Law of Ukraine of May 12, 2015 № 389-VIII]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1647-14#Text> [in Ukrainian].
17. Steshenko T. (2024). Mistseve samovriaduvannia ta reforma detsentralizatsii pid chas voiennoho stanu [Local self-government and decentralization reform during martial law]. *Yurydychnyi elektronnyi zhurnal*. № 3. 104-107 [in Ukrainian].
18. Tkachuk A., Tretiak Yu., Lukeria I. (2023). Derzhavna rehionalna polityka 2023: buty chy ne buty? [State Regional Policy 2023: to be or not to be?]. *Reanimatsiyni paket reform*. URL: <https://rpr.org.ua/news/derzhavna-rehionalna-polityka-2023-buty-chy-ne-buty> [in Ukrainian].